

فهرست

■ پایه دهم

١٥	درس اول (مرور قواعد سال‌های هفتم تا نهم)
٥٣	درس دوم (الأَغْدَادُ مِنَ الْواحِدِ إِلَى الْجِمَعَةِ)
٧١	درس‌های سوم و چهارم (الفعل الثلاثي المجرد والتزيد والفعل اللازم والفعل المعتدي)
١٠٠	درس پنجم (الجملة الفعلية والجملة الإسمية)
١١٦	درس ششم (إعراب أجزاء الجملة الإسمية والفعلية)
١٢٧	درس هفتم (الفعل المجهول)
١٣٨	درس هشتم (الجار و المجرور و نوع الواقية)

■ پایه یازدهم

١٥٠	درس اول (اسم التفضيل و اسم المكان)
١٦٥	درس دوم (اسم الفاعل و اسم المفعول و اسم المبالغة)
١٧٥	درس سوم (أسلوب الشرط و أدواته)
١٨٥	درس چهارم (المعرفة و الثكيرة - ترجمة الفعل المضارع (١))
١٩٨	درس پنجم (الجملة بقد التكرا)
٢٠٥	درس ششم (ترجمة الفعل المضارع (٢))
٢١٤	درس هفتم (معاني الأفعال التاقضة)

■ پایه دوازدهم

٢٢٥	درس اول (معاني الحروف المُسْتَهِيَّةِ يأْفِعُ وَ لَا التافية للجنس)
٢٣٩	درس دوم (الحال)
٢٤٩	درس سوم (الإشتثناء و أسلوب الخصر)
٢٥٦	درس چهارم (المفعول المطلق)
٢٦٦	درس پنجم (أسلوب التداء)

■ ضمائم

٢٧٢	الإعراب و التحليل الشرفي
٢٨٤	ضبط حركات الكلمات

الجَازُ وَ الْمَجْرُورُ وَ نُونُ الْوَقَايَةِ

مباحث پیش‌نیاز: ۱) شناخت سایر حروف «و، ف، إ، آو...» ۲) آشنایی با علامت‌ها در عربی

قواعد این درس دارای دو موضوع پرکاربرد در زبان عربی است. یکی حروف محترم جازه (جَزَّ) و دیگری یک حرف گرامی یعنی نون (ن) وقايهه! در زبان عربی به کلماتی که به تنهاي معنائي ندارند ولیکن در کنار سایر کلمات معنایشان مشخص می‌شود، حرف می‌گويند.

۱. حروف جز

حروف دارای انواع مختلفی هستند که در این درس با مهم‌ترین نوع آن‌ها یعنی حروف جَزَّ آشنا می‌شویم: این حروف تقریباً معادل حروف اضافه در زبان فارسی هستند و هر اسمی پس از آن‌ها بیاید، « مجرور » نامیده می‌شود، چرا که علامت آخر آن اسم تغییر می‌کند و معمولاً به صورت کسره (ـ) یا تنوین جَزَّ (ـ) می‌شود و اگر آن مثنی باشد آخرش «بِنِ» و اگر جمع مذکر باشد آخرش «بِنَ» می‌گيرد. ترکیب حروف جَزَّ و اسم بعدی در زبان عربی «جار و مجرور» نامیده می‌شود که معادل گروه متمم زبان فارسی یعنی «حرف اضافه + اسم بعدی» است.

وَمَثَلٌ بالقلم: با مداد، إِلَى المَدْرَسَةِ: به مدرسه

در جدول زیر مهم‌ترین حروف جَزَّ به همراه معانی آن‌ها را می‌بینیم:

درس ۸-دهم درس نامه

حروف جَرَ	ترجمه	توضیحات
مِن	از	ممکن است برای بیان جنس یا مکان هم به کار رود.
فِی	در	هم به معنای «داخل» هم به معنای مرتبط بودن به کار می‌رود.
إِلَى	به، به سوی، تا	هم برای مکان هم برای زمان کاربرد دارد.
عَلَى	بر، روی، به زیانِ	اگر به اسم یا ضمیری بچسبید، به معنای «باید» می‌شود.
بِـ	به وسیله، در	
أَز	برای، از آن، داشتن، به سودِ	
عَنْ	از، دربارهٔ	
كـ	مانند	

مثال‌هایی از حروف جَرَ در این درس را با هم مرور کنیم:

في السَّمَاءِ: در آسمان - عَلَى الدُّلَفِينِ: در باره دلفین - مِنَ الْعَرَقِ: از غرق شدن - إِلَى الشَّاطِئِ: به سوی ساحل - عَلَى هَذَا: بر این - لَهُ ذَاكِرَةً: حافظه‌ای دارد - في مَوْسُوعَةٍ: در یک دانشنامه - بِاستِخدامِ: با به کار گیری - كَالطَّيْبُورِ: مانند پرندگان - لِلَّدَلَافِينِ: برای دلفین‌ها، دلفین‌ها دارند - إِلَى الْقُسْلَمِينَ: به سوی مسلمانان - عَلَى الْوَالِدَيْنِ: بر پدر و مادر - مِنْ + ما: از آن چه - مِنْ فِضْلَة: از جنس نقره - مِنَ الصَّبَاحِ إِلَى اللَّيلِ: از صبح تا شب - عَلَيْكُمْ: شما باید - لَكُمْ: به سودِ تو - عَلَيْكِ: به زیانِ تو - عَلَى المِنْضَدَةِ: روی میز - بِتَدْرِي: در جنگ بدر - لِكُلِّ ذَنْبٍ توبَةً: هر گناهی توبه دارد. - عَنْ عِبَادَه: از بندگانش - كَفَضْلِ النَّبِيِّ: مانند برتری پیامبر - فیهَا: در آن - بِرَحْمَتِكِ: به مهریانیت - بِلَا عَمَلٍ: بدون عمل - هَبَ لِي: به من ببخش - لِلنَّاسِ: با مردم - لِقَنْ: به کسانی - في صَحِيفَة: در روزنامه‌ای.

”تمرین“

عَيْنٌ مَا كَلَّهُ حِرْوَفٌ جَازَةً:

- (۱) عَنْ - فِي - لِ - مِنْ - بِ -
 (۲) كَ - إِلَى - إِنْ - فِي - عَلَى

پاسخ ۱ در گزینه (۲) حرف «إن: أَكُر»، حرف جازه نیست بلکه حرف جازمه است که قبل از فعل مضارع آمده و آن را مجازوم می‌کند.

”تمرین“

كَمْ حَرْفًا جَازَأَ جاءَ في هَذِهِ الْعِبَارَةِ:

«لَهُ ذَاكِرَةً قَوِيَّةً وَ سَمْعَهُ يَفْوَقُ سَمْعَ الْإِنْسَانِ عَشْرَ مَرَاتٍ وَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُرْسِدَنَا إِلَى مَكَانٍ سُقُوطٍ طَائِرٍ وَ تُؤْدِي دَوْرًا مُهِمًا فِي الْحَزْبِ وَ السُّلْطَنِ.»

- (۱) واحد
 (۲) إثنان
 (۳) ثلاثة
 (۴) أربعة

پاسخ ۲ حروف جَرَ موجود در عبارت:

- (۱) لـ (۲) در لـ (۳) إِلَى فـ

به ترکیب «حرف جَرَ + اسم بعدی»، جار و مجرور گفته می‌شود. این عبارت دو کلمه‌ای، گاهی در جملات، نقش (محل اعرابی) می‌گیرد که معمولاً «خبر» است.

”مثال“ **الْمَعْلَمُ فِي الصَّفَّ**.
 مبتدا خبر

- ۱- گزینه «۱»
 ۲- گزینه «۳»

نکته ۹۹

- ۱ جار و مجرور هیچ‌گاه سایر نقش‌ها مانند فاعل، مفعول، مبتدا، صفت، مضاف‌الیه و ... نمی‌گیرد.
- ۲ حروف جز اگر به اسم بعدی بچسبند، معمولاً در جمله از چشمان تیزیین شما مخفی می‌مانند، پس به شدت مراقب آن‌ها باشید. مثل: «منَكَ، فيه، إِلَيْنا، عَلَيْكُمْ، بِالْقِيَامِ، لَيْ، عَنْهُمْ، كَالإِنْسَانِ».
- ۳ حرف جز «لِ»: برای «اگر به ضمایر بچسبد، به صورت «لَ» نوشته می‌شود؛ مثل: لَكَ، لَهُ، لَنَا و ... .

معانی «لِ»: حرف جز «لِ» اگر به اسم یا ضمیری بچسبد می‌تواند معانی مختلفی داشته باشد که عمدتاً در تست‌های ترجمه مورد پرسش قرار می‌گیرد:

- ۱ به معنای «برای، از آن، مالِ» **مثال:** «لَكُمْ دِينُكُمْ وَ لِيَ دِينِ»: «دین شما، از آن خودتان و دین من از آن خودم است.»
- ۲ به معنای «داشتن» یعنی به صورت «دارم، داری، دارد، داریم، دارید، دارند» ترجمه می‌شود.

«مثال ۲ لِكُلْ ذَنْبٍ تَوَبَّةٌ إِلَّا سوءُ الْخُلُقِ:

هر گناهی جز بداخلاقی توبه دارد.
لی سیازه جمیله: ماشین زیبایی دارم.

۳ به معنای «به سود» **مثال:** فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِتَفَسِّهِ: پس هر کس بینا گشت به سود خودش است.

معانی «علی»: حرف جز «علی» نیز اگر به اسم یا ضمیری بچسبد می‌تواند معانی مختلفی داشته باشد که این‌ها هم بیشتر در تست‌های ترجمه به کار گرفته می‌شود.

۱ به معنای «بر»؛ **مثال:** النّاسُ عَلَى دِينِ مَلُوكِهِمْ: مردم بر دین پادشاهانشان هستند.

٢- به معنای «روی»؛ **مثال:** الحقيقة على المِنْصَدَةِ: كيف، روی میز است.

۳ به معنای «به زیان»؛ **مثال:** ﴿وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا﴾ و هر کس نابینا شد به زیان خودش است.

الدَّهْرُ يَوْمٌ يَوْمٌ لَكَ وَيَوْمٌ عَلَيْكَ: روزگار دو روز است؛ روزی به سودت و روزی به زیانت.

۲ به معنای «باید، برشماست»؛ **مثال:** علیکم بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ: شما باید به صفات برتر اخلاقی پاییند باشید، بر شماست پاییندی به صفات برتر اخلاقی.
«من»: حرف جر «من» گاهی معنای زمان دارد، گاهی معنای جنس، گاهی معنای مکان و ... .

۲۲) مثال ... أساورِ مِنْ فِتْحَةٍ: دستبندهایی از جنس نقره
مِنْ هُنَا إِلَى هُنَاكَ: از اینجا تا آنجا
مِنْ السَّاعَةِ السَّادِسَةِ حَتَّى الْآنَ: از ساعت شش تا اکون

٩٩

۱ اگر پس از حروف جَر، یک اسم ظاهر بباید، مجرور می‌شود؛ یعنی علامت آخر آن، به یکی از آشکال زیر درمی‌آید:

■ اسم مفرد يا جمع مكسر: — يا مثال: في المدرسة، عن معلم

■ اسم مثنى: يُنْ مَثَالٌ: عَلَى الْمِنْصَدِ تِينٍ

■ اسم جمع مذَّكَر سالم: يَنْ مَثَالٌ لِلْمُسْلِمِينَ

۲ گاهی حروف جز در کنار سایر اسم‌ها و حروف آمده و با آن‌ها ترکیب می‌شوند، به همین دلیل به طور واضح مشخص نیستند. یک بار مهم ترین آن‌ها را مرور کیم.

درس ۸-دهم درس نامه

عبارت	تجزیه شده	ترجمه
مِمَّنْ	مِنْ + مَنْ:	از کسی که، از چه کسی، از هر کس
مِمَا	مِنْ + مَا:	از چیزی که، از چه چیزی، از هر چیز
مِنِي	مِنْ + ن (وقایة) + ضمیر «ي»:	از من، از خودم
فِي	فِي + ضمیر «ي»:	در خودم، با خودم
إِلَيْ	إِلَى + ضمیر «ي»:	به سوی من، به من
عَلَيْ	عَلَى + ضمیر «ي»:	بر من، روی من؛ این اسم را با «علی» اشتباه نگیرید!
عَمَّنْ	عَنْ + مَنْ:	از کسی که، درباره کسی که، از چه کسی، درباره چه کسی، از هر کس، درباره هر کس.
عَمَّا	عَنْ + مَا:	از چه چیزی، درباره چه چیزی، از هر چیز، درباره هر چیز، از چیزی که، درباره چیزی که
عَنِي	عَنْ + ن (وقایة) + ضمیر «ي»:	از من، درباره من
عَنَا	عَنْ + نَا:	از ما، درباره ما
لَأَنَّ	لِـ + أَنَّ:	برای این که، زیرا، چون
كَأَنَّ	كَ + أَنَّ:	مثل این که، گویا

۳ حرف «و» در عربی سه نوع است که یکی از انواع آن همان «و» فارسی است، مثل: «**حَمِيدٌ وَ عَلِيٌّ**: حمید و علی»؛ نوع دیگر آن حرف جَرْ معروف به «**وَوْ قَسْمٌ**» است که به معنای «سوگند به، قسم به» می‌باشد، مثل: «**وَالْعَصْرِ**: قسم به روزگار» (البته این «و» در کتاب درسی نیامده اما چون در متن‌ها وجود دارد باید آن را تشخیص دهیم)، نوع سوم که در سال دوازدهم یاد می‌گیرید و حالیه است که در ابتدای جملهٔ حالیه می‌آید و به معنای «در حالی که» است؛ مثل: **جَاءَ الْعَلَمُ وَ الطَّلَابُ صَامِتُونَ**: معلم آمد در حالی که دانش‌آموزان، ساکت بودند.

تمرین ۹۹

عَيْنٌ مَا جَاءَ فِيهِ حِرْفُ الْجَرِّ:

(۱) **الْعَلَمُ يَحْرُسُكَ وَ أَنْتَ تَحْرُسُ الْمَالَ!**

(۲) **رَبَّ أَعُوذُ بِكَ مِمَّنْ يُضْلِلُنِي ضَلَالًا!**

پاسخ ۱ در گزینهٔ (۲)، «مَمَّنْ» یک جار و مجرور است: «مِنْ (از) + مَنْ (کسی که)» / در گزینهٔ (۱)، حرف «و» حرف جَرْ نیست؛ چون معنای «سوگند» ندارد!

۲. «تون الوقایة»

در زبان عربی یک حرف «ن» وجود دارد که با سایر نون‌ها متفاوت است. چیزی در حد تفاوت نون سنگک داغ با نون خشک داخل فریزرا! این حرف «ن» زمانی دیده می‌شود که ضمیر «ی» به معنای «من را» به آخر فعلی متصل شود. در این حالت، میان فعل و ضمیر «ی» از «ن» وقايه استفاده می‌کنیم. دلیل این کار فقط و فقط تلفظ راحت‌تر است و هیچ تأثیری در ترجمه ندارد.

۱- گزینهٔ ۱

مثال ۱۱

اجعلني	←	(قرار بده) + ي (من را)	اجعل
علمتشي	←	(ياد دادی) + ي (به من)	علمّت
انصحوني	←	(نصيحت کنید) + ي (من را)	انصحوا
اعطاني	←	(داد، بخشید) + ي (به من)	أعطى
اسألوني	←	(بپرسید) + ي (از من)	اسألوا
عرفني	←	(معرفی کن) + ي (به من)	عَرَفَ

نکته ۲۲

حرف «ن» وقايه گاهی بین فعل و ضمیر «ي» نمی‌آید؛ بلکه بین حرف جزّ یا حرف مشبه بالفعل و ضمیر «ي» می‌آید.

مثال ۲۲ لیست: لیست (ای کاش) + ن (وقایة) + ي (من)

عنی: عن (از، درباره) + ن (وقایة) + ي (من)

میّ: میّ (از) + ن (وقایة) + ي (من)

إنّي = إنّي: إنّ (بی گمان، قطعاً) + ن (وقایة) + ي (من)

تمرین ۲۲

عین ما لیس فيه نون الوقایة:

۱) ﴿رَبِّ هُبْ لِي حُكْمًا وَ الْجِنْيِ بِالصَّالِحِينَ﴾

۲) يا أختي لا تَحْزَنْي مِنْ صُعُوبَةِ الدَّهْرِ.

پاسخ ۱ در گزینه (۱): الحقني (مرا پیوند بده): الحق + ن وقاية + ضمیر (ي)

در گزینه (۲): لا تَحْزَنْي (غمگین نشو) یک فعل نهی است که «ن» جزء سه

حرف اصلی آن است (حزن) و در اصل نیز «تحزین» بوده است.

پرسش‌های تستی

(خارج)

١- عَيْنَ مَا لِيْسَ فِيهِ نُونُ الْوِقَايَةِ:

- (١) إحمني و ولدي الصغير يا أخي الكبير!
  - (٢) أعني يا زميلي الحنون في حل هذه المسألة!
  - (٣) ليتنى كنت معك في هذه الحادثة حتى أُساعدك!
  - (٤) أغنى من القناعة لا يجد الناس كنزًا في حياتهم!

(هنر ۹۸ نظام جدید)

٢- عيّن ما ليس فيه نون الـوـقـاـيـة:

- (١) أحسني إلى المساكين دائمًا يا أختي العزيزة!
  - (٢) إلهي، أحبك لأنك تجعلني في أعين الناس كبيراً!
  - (٣) قد أعطاني والداي ما أحتاج إليه في طول الأيام!
  - (٤) انتخبني هذه الأُسرة لمساعدة أولادها في، فيهم الدرسون!

(فتنی و حرفه‌ای ۸۹)

- ٢- عَنْ مَا لَيْسَ فِيهِ «نُون» الْوَقَائِه:

- (١) قالت الأمّ لي: يا بُنْتِي لا تَضْمِنِي أَحَدًا لَا تَعْرِفِينَهُ أَبَدًا!

(٢) المُعَلَّمُونَ إِنْتَخَبُونِي كَتِلْمِيدٍ مَثَالِي فِي الْأَخْلَاقِ وَالدُّرُّسِ!

(٣) أَهْدَانِي زَمِيلِي فِي يَوْمِ مِيلَادِي أَحْسَنَ هَدِيَةً وَهِيَ الْكِتَابُ!

(٤) يَا أُخْتِي، هَلْ تُسَاعِدِينِي فِي فَهْمِ هَذَا الدُّرُّسِ فَإِنَّهُ صَعْبٌ جِدًّا!

٤- عَيْنَ مَا فِيهِ «الجَازُ وَ الْمَجْرُورُ» أَكْثَرُ:

- ١) شَرْفُ الْمَرْءَ بِالْعِلْمِ وَ الْأَدْبِ لَا بِالْأَصْلِ وَ النَّسْبِ.
  - ٢) فَضْلُ الْعَالَمِ عَلَى عَيْرِهِ كَفَضْلٌ النَّبِيِّ عَلَى أُمَّتِهِ.
  - ٣) رَغْبَنِي شَيْءٌ بَعْثَةً إِلَى الْأَغْلَى ثُمَّ أَحَدَنِي إِلَى الشَّاطِئِ.
  - ٤) شَاهَدْتُ فِلَمًا عَنِ الدُّلُفِينِ الَّذِي أَنْقَدَ إِنْسَانًا مِنَ الْعَرَقِ

درس ۸- دهم: پاسخ پرسش‌های تستی

۵- کم حزفاً جراً في هذه العبارة:

لما استقرت الأوضاع لدى القرئين في بلاده، سار بجيوشه العظيمه نحو المناطق الغربية من الأرض يدعوا الناس إلى التوحيد ومحاربة الظلم والفساد

- (۱) خمسة   (۲) أربعة   (۳) ستة   (۴) سبعة

۶- عين العبارة التي ما جاء فيها «نون» الواقية:

- (۱) جلست في مكاني عند قراءة القرآن الكريم!
(۲) علمني تلاوة القرآن أيها الصديق لأنّه خير الأمور!
(۳) رب اجعلني مقيماً الصلوة ومن ذرتي^{﴿﴾}
(۴) إن الله أمرني بمداراة الناس كما أمرني بإقامه الفرائض!

پاسخ پرسش‌های تستی

۱- گزینه «۴» در گزینه (۱) فعل امر «احم: حمایت کن» به ضمیر «ی: مرا»

چسبیده و بین این دو «ن» وقايه آمده است. در گزینه (۲) فعل امر «أعن: یاري کن» به ضمیر «ی» چسبیده و «ن» وقايه گرفته است. در گزینه (۳) حرف مشبه بالفعل «لیت: ای کاش» به ضمیر «ی» چسبیده و «ن» وقايه گرفته است.

۲- گزینه «۱» «أخسني: نیکی کن» فعل امر از فعل مضارع «تحسینی:

نیکی می کنی» برای صیغه للمخاطبة (مفروض مؤنث مخاطب) است.

در سایر گزینه ها «تجعلني» تركيب «تجعل + ن + ي»، «أعطاني» تركيب «أعطى + ن + ي» و «انتخبتي» تركيب «انتخب + ن + ي» است.

۳- گزینه «۱» حرف «ن» در «لا تضمني: ضمانت مکن» و «لا تعرفي:

نمی شناسی» به ترتیب جزء سه حرف اصلی و علامت صیغه این دو فعل است، یعنی در حالت عادی وجود دارد و به عنوان «ن» وقايه اضافه نشده است.

۴- گزینه «۲» در این گزینه سه حرف جازه دیده می‌شود: عَلَى (بر، روی)، كَ (مانند)، عَلَى (بر، روی)

«بررسی سایر گزینه‌ها»

گزینه (۱): بِ (بِالْعِلْمِ)، بِ (بِالْأَصْلِ) / گزینه (۳): إِلَى (به سوی)، إِلَى (به سوی)؛
«الأَعْلَى»: بالاً، بالاتر» را با «عَلَى: بر، روی» اشتباه نگیرید. / گزینه (۴): عَنْ (از، درباره)، مِنْ (از)

۵- گزینه «۱» پنج حرف جر در این عبارت دیده می‌شود. به ترتیب عبارت‌اند از: لِ (لذی)، فِي (فی بلاد)، بِ (بجیوش)، مِنْ (من الأرض)، إِلَى (إِلَى التَّوْحِيد)

۶- گزینه «۱» در «مکانی: مکانِ من، جایِ من»، حرف «ن» برای خود کلمه است و «ن» وقایة محسوب نمی‌شود!

